

Park Krajobrazowy Doliny Bobru

Wybrane miejsca przyrodnicze
oraz obiekty historyczne i kulturowe na terenie
Parku Krajobrazowego Doliny Bobru
warte zobaczenia i zwiedzenia.

LEGENDA

fauna

flora

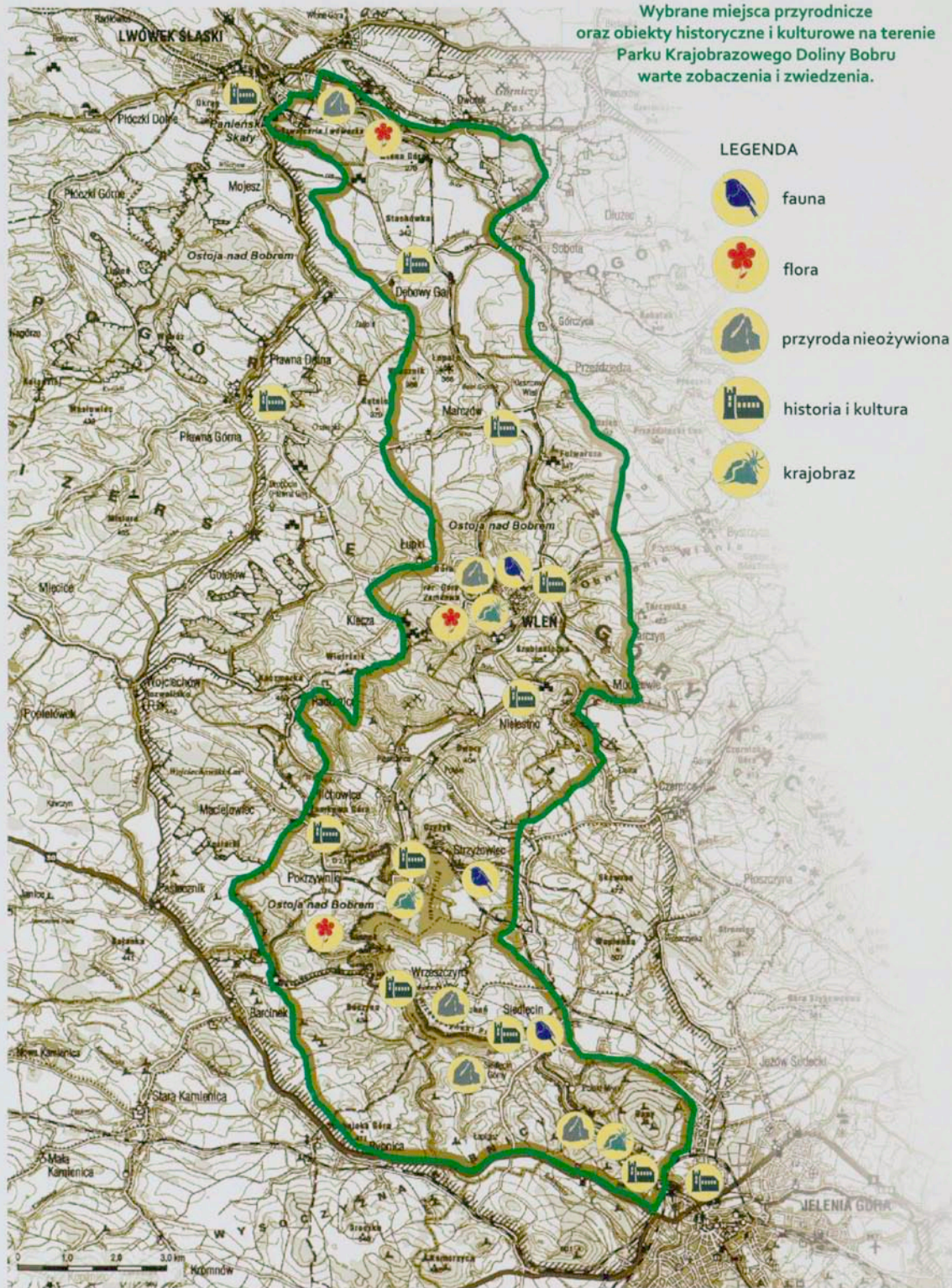
przyroda nieożywiona

historia i kultura

krajobraz

Spis treści

1. Wstęp
2. Park Krajobrazowy Doliny Bobru
3. Wartości przyrodnicze:
 - Fauna
 - Flora
 - Przyroda nieożywiona
4. Wartości historyczne i kulturowe
5. Walory krajobrazowe
6. Działania edukacyjne

Region jeleniogórski charakteryzuje się ogromnym bogactwem i zróżnicowaniem walorów przyrodniczych i krajobrazowych na terenie województwa dolnośląskiego. Parki krajobrazowe obejmują najcenniejsze po tym kątem tereny okolic Jeleniej Góry. Z jednej strony to obszar wzdłuż rzeki Bóbr z jej malowniczymi przełomami rzecznymi odsłaniającymi różnorodne i różnowiekowe formacje skalne oraz jeziorami zaporowymi, natomiast z drugiej strony to obszar Rudaw Janowickich o bardzo interesującej budowie geologicznej i licznych formach skalnych tworzących charakterystyczne zgrupowania i labirynty. Obszary te bogate są w chronione i rzadkie gatunki flory i fauny, które niejednokrotnie występują tylko na tym terenie, oraz liczne zabytki architektury upamiętniające historię i kulturę tych miejsc. Dodatkowo z każdego punktu na terenie parków krajobrazowych rozpościerają się piękne widoki, a w wielu miejscach zachwycająca i niepowtarzalna nigdzie indziej panorama Karkonoszy.

Pod pojęciem parku krajobrazowego rozumiemy obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe. Jest to również teren turystyczny umożliwiający spędzenie wolnego czasu na łonie przyrody oraz edukacyjny prezentujący bogaty świat flory i fauny w naturalnym środowisku. Jednostką administrującą parkami krajobrazowymi na terenie województwa dolnośląskiego jest Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych. Na Dolnym Śląsku utworzonych jest 12 parków krajobrazowych. W regionie jeleniogórskim znajdują się dwa parki krajobrazowe - to jest Rudawski Park Krajobrazowy i Park Krajobrazowy Doliny Bobru.

Celem niniejszego opracowania jest prezentacja informacji na temat bogactwa i różnorodności środowiska przyrodniczego Parku Krajobrazowego Doliny Bobru. Mamy nadzieję, że przyczynimy się do zwiększenia świadomości ekologicznej społeczeństwa, której ważnym elementem jest poznanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych terenów chronionych i zrozumienie, że dbanie o takie tereny jest naszym wspólnym celem. Zachowanie i pozostawienie ich następnym pokoleniom, przynajmniej w takim stanie, w jakim je zastaliśmy, to współczesne wyzwanie, o którym powinniśmy cały czas pamiętać.

PARK KRAJOBRAZOWY

ochrona przyrody

historia i kultura

piękny krajobraz

edukacja ekologiczna

Park Krajobrazowy Doliny Bobru (PKDB) - położony jest w południowo-zachodniej Polsce na terenie Sudetów Zachodnich i Pogórza Sudeckiego. Utworzony został w 1989 r. i obejmuje ochroną powierzchnię 10943 ha części Pogórza Izerskiego, Pogórza Kaczawskiego i Kotliny Jeleniogórskiej oraz fragment doliny rzeki Bóbr, na odcinku od Jeleniej Góry do Lwówka Śląskiego. Obszar ten wyróżnia się bogactwem środowiska przyrodniczego i malowniczością krajobrazu. Na terenie parku znajdują się trzy zbiorniki zaporowe - Jezioro Pilchowickie, Wrzeszczyńskie i Modre. Dla zabezpieczenia parku przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych utworzono wokół wydzieloną strefę o powierzchni 12552 ha zwaną otuliną.

Administracyjnie obszar parku należy do miast i gmin: Wleń, Lwówek Śląski, Jelenia Góra, Jeżów Sudecki, Stara Kamienica, Lubomierz i Świerzawa. Około 39 % powierzchni stanowią lasy należące do nadleśnictw: „Lwówek Śląski” we Lwówku Śląskim i „Szkłarska Poręba” w Szkłarskiej Porębie oraz miasta Jeleniej Góry. Teren parku i otuliny położone są niemal w całości (98%) w zlewni Bobru z dopływami. Rzeka Bóbr jest osią hydrologiczną parku, która płynąc doliną oddziela Pogórze Izerskie od Pogórza Kaczawskiego i Gór Kaczawskich.

Strategicznym dokumentem dla funkcjonowania Parku Krajobrazowego Doliny Bobru jest Plan Ochrony PKDB. Opracowywany jest on na 20 lat i zawiera:

1. cele ochrony przyrody oraz przyrodnicze, społeczne i gospodarcze uwarunkowania ich realizacji
2. identyfikację oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków
3. wskazanie obszarów realizacji działań ochronnych
4. określenie zakresu prac związanych z ochroną przyrody i kształtowaniem krajobrazu

5. wskazanie obszarów udostępnianych dla celów naukowych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, amatorskiego połowu ryb i dla innych form gospodarowania oraz określenie sposobów korzystania z tych obszarów

6. ustalenia do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz planów zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń zewnętrznych.

Plan ochrony Parku Krajobrazowego Doliny Bobru składa się z operatu generalnego i dziesięciu operatów szczegółowych:

- w operacie ochrony przyrody nieożywionej i gleb przedstawiono charakterystykę i waloryzację zasobów przyrody nieożywionej, ocenę ich zagrożeń a także cele i zasady ochrony tych zasobów

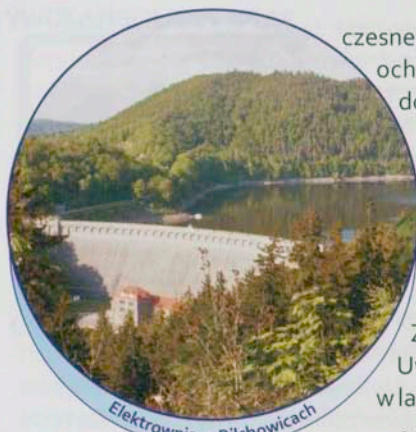
- operat ochrony zasobów i ekosystemów wodnych PKDB w trzech zasadniczych częściach zawiera charakterystykę współ-

Rzeka Bóbr

Jezioro Wrzeszczyńskie

Elektrownia w Pilchowicach

czesnego stanu środowiska wodnego i jego walorów, opis celu i zasad ochrony zasobów wodnych oraz opracowanie odpowiedniej dokumentacji graficznej

- operat ochrony ekosystemów leśnych, z uwagi na całkowite zlokalizowanie parku i otuliny na terenie administrowanym przez Nadleśnictwo „Lwówek Śląski”, oparty jest na wskazaniach gospodarczych zawartych w planie urzędzenia gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa „Lwówek Śląski” zatwierdzonych do użytku przez Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa 25 października 1996 r. Uwzględniono w nim również problemy i cele gospodarki leśnej w lasach komunalnych

- operat ochrony flory oraz lądowych ekosystemów nieleśnych charakteryzuje typy siedlisk i różnorodność florystyczną parku, ich zagrożenie wskutek różnorodnej działalności człowieka, jak również wskazuje na potrzebę korzystania z różnych form ich ochrony

Okolice Wrzeszczyna

- operat ochrony fauny przedstawia stan i występowanie ichtiofauny, poszczególnych gatunków płazów i gadów, ptaków, ssaków i pozostałych gatunków ukazując ich zagrożenia oraz wielokierunkowe i kompleksowe działania ochronne

- operat ochrony dziedzictwa kulturowego prezentuje ocenę stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz koncepcję ich ochrony. Przyjęte w operacie zasady ochrony zasobów środowiska kulturowego służą ochronie poszczególnych ich elementów lub przywróceniu wysokich walorów kulturowych obszaru parku

- operat zagospodarowania przestrzennego stanowi integralną część Planu Ochrony Parku Krajobrazowego Doliny Bobru i jego otuliny, określa stan zagospodarowania i podstawy rozwoju przestrzennego tych terenów. Operat charakteryzuje także istniejący i docelowy system ochrony przyrody i krajobrazu w obszarze doliny Bobru oraz w ich otoczeniu

- operat ochrony walorów rekreacyjnych, turystycznych i wypoczynkowych służy ukierunkowaniu rozwoju jednej z dwóch podstawowych funkcji parku, którą oprócz ochrony całości przyrody jest funkcja turystyczna, polegająca na udostępnianiu walorów turystyczno-rekreacyjnych

Chaber łąkowy

- w operacie sozologicznym wskazano ocenę aktualnego stanu środowiska parku i otuliny poprzez inwentaryzację i klasyfikację istniejących zanieczyszczeń i zagrożeń, określono główne kierunki działań zmierzających do ograniczenia zanieczyszczenia powietrza, wód, gleb i procesów erozyjnych, ograniczenia uciążliwości hałasu oraz zdefiniowano zasady prawidłowej gospodarki odpadami

- operat własności i użytkowania terenu przedstawia strukturę władania gruntami i użytkowania ziemi na obszarze parku. Jest podstawą do wyznaczania ostatecznych granic i powierzchni parku.

Natura 2000 - to program utworzenia w krajach Unii Europejskiej wspólnego systemu (sieci) obszarów objętych ochroną przyrody. Podstawą dla tego programu są dwie unijne dyrektywy: Dyrektywa Ptasia i Dyrektywa Siedliskowa (Habitatowa). Celem programu jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które uważa się za cenne i zagrożone w skali całej Europy. Wspólne działania na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczego Europy w oparciu o jednolite prawo ma na celu optymalizację kosztów i spotęgowanie korzystnych dla środowiska efektów. Jednolite prawo powinno ułatwić współdziałanie wielu instytucji zajmujących się ochroną przyrody stale i tych, dla których jest to działanie uboczne. Zadanie i cel rangi europejskiej powinno łatwiej uzyskać powszechną akceptację społeczną tym bardziej, że poszczególne kraje członkowskie są zobowiązane do zachowania na obszarach wchodzących w skład sieci Natura 2000 walorów chronionych w stanie nie pogorszonym, co wcale nie musi wykluczać ich gospodarczego wykorzystania.

Jezioro Pilchowickie

zachowania i zróżnicowania siedlisk przyrodniczych zamieszczonych w Załączniku I Dyrektywy Siedliskowej.

„**Ostoja nad Bobrem**” stanowi przełomową dolinę rzeki Bóbr na odcinku od Siedlęcina po Wleń. Obszar ten w całości znajduje się w granicach Parku Krajobrazowego Doliny Bobru. Na terenie ostoi występuje 13 typów siedlisk przyrodniczych, w tym 7 siedlisk nieleśnych i 6 leśnych. Ponadto 3 z nich posiadają status priorytetowy.

Kolejnym i cennym terenem pod względem siedlisk przyrodniczych jest obszar „**Panińskich Skał**” obejmujący ciąg skał piaszczystych pochodzących z turonu, wypreparowanych ponad doliną Bobru po stronie zachodniej, wznoszących się ok. 50 m nad dno doliny. W obszarze tym zidentyfikowano dwa rodzaje siedlisk z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej: grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny oraz ściany skalne i urwiska krzemianowe porośnięte roślinnością. Na obszarze tym znajdują się jedno z dwóch istniejących w Polsce, odnalezionych po raz pierwszy w 2002 roku, stanowisk paproci włosocienia delikatnego.

Grąd środkowoeuropejski

Bocian czarny

Skład gatunkowy fauny parku uległ daleko idącym przekształceniom wskutek wielowiekowej i intensywnej działalności człowieka na tym terenie, dlatego przede wszystkim występują tutaj gatunki pospolite, o dużej tolerancji ekologicznej i zdolnościach migracyjnych.

Dzięki systematycznej poprawie stanu czystości wód w Bobrze, rzeka ta jest miejscem występowania licznych gatunków ryb, jak np. pstrąga potokowego, lipienia czy śliza.

Od Jeleniej Góry do zbiornika Wrzeszczyn rzeka płynie wąskim korytem, wyścielonym grubymi żwirami oraz kamieniami będąc klasyczną krainą pstrąga. Od kilku lat obserwuje się tu stałe zwiększanie liczby gatunków i liczebności ryb, gdyż migrują one z odcinka Bobru położonego powyżej Jeleniej Góry, ostatnio intensywnie zarybianego przez PZW pstrągiem potokowym, lipieniem,

kleniem, jelcem, jaziem i świnką, jednocześnie nie kolidującym z wymogami ekologicznymi. Zbiornik Wrzeszczyński, ze swoimi stromymi brzegami, przy których nie wykształciła się roślinność naczyniowa i przy znacznych dobowych wahaniami poziomu wody nie ma dogodnych tarlisk dla ryb stagnofilnych (lubiących przebywać w środowisku wody stałej). Żyjące w nim ryby albo pochodzą z zarybień, albo też spływają z coraz czystszej i coraz bardziej zasobnej w ryby górnej odcinka Bobru. W zbiorniku występuje ogółem 14 gatunków ryb, w tym szczupak, płocie, karp i okoń.

Badania ichtiologiczne zbiornika Pilchowice wykazały występowanie 23 gatunków ryb aktualnie zamieszkujących zbiornik. Dzięki urozmaiconej linii brzegowej, mimo znacznych wahań poziomu lustra wody (przekraczających w sezonie 10 m!) w zbiorniku znajdują dogodne warunki do tarła: płocie, okonie i leszcze. Świadczy o tym licznie występujący na płycznach narybek tych gatunków.

Pstrąg

Poniżej zbiornika Pilchowickiego aż do Lwówka Śląskiego, brzegi Bobru są nieregularne, wzmocnione narzutem kamiennym. Na płytszych i spokojniejszych odcinkach dno porastają zwarte łany włosieniczki stwarzając dodatkowe schroniska dla ryb i jednocześnie miejsca żerowisk. W rzece są liczne tarliska, mimo to lipienie i pstrągi podejmują wędrówki tarłowe, okresowo gromadząc się poniżej progów w Dębowym Gaju i Marczowie.

Intensywne zagospodarowanie wód sprawiło, że poziom atrakcyjności Bobru i zbiorników zaporowych jako łowiska wędkarskiego jest bardzo wysoki. Działania te pozwoliły również doprowadzić do aktywizacji turystycznej tego regionu.

Ogółem na terenie parku występuje 18 gatunków ryb, 7 gatunków płazów, 4 gatunki gadów, 110 gatunków ptaków lęgowych i 36 gatunków ssaków.

Na terenie zachodniej części parku występuje kilka obszarów będących dobrym środowiskiem dla płazów i gadów. Większość płazów preferuje małe i obficie zarośnięte stawy i oczka wodne. Stawki utworzone wzdłuż cieków wodnych stanowią miejsca rozrodu

Zaskroniec

płazów, a same ciekły służą jako drogi migracji wielu gatunków. Spośród gadów dominuje jaszczurka żyworodna i zwinka oraz zaskroniec zwyczajny. Na uwagę zasługują: żmija zygzakowata, padalec, traszka górską i zwyczajną, salamandra plamista, ropucha szara oraz żaby: wodna, jeziorkowa, trawna i moczarowa. Wszystkie gatunki płazów i gadów w Polsce objęte są ochroną prawną.

Występujące gatunki ssaków należą do pięciu rzędów: owadożerne, zajęczaki, gryznie, drapieżne oraz parzystokopytne. Wśród gatunków żyjących na tym terenie, 11 to gatunki chronione.

Wśród zwierząt dużych spotykane są: jelenie, sarny, dziki. Pospolite są lisy, tchórze, kuny i zajęce, a z drobnych ssaków: nornice, ryjówki i myszy.

Duża różnorodność obszaru parku i jego otuliny wywiera ogromny wpływ na liczebność i zróżnicowanie gatunkowe ssaków. W lasach mieszanych wyżynnych (występujących na całym terenie), z dużymi fragmentami lasu liściastego oraz iglastego dominuje nornica ruda. W buczynach - mysz leśna. W drzewostanach świerkowych z domieszką sosny występują oba te gatunki. Ssaki owadożerne zasiedlają środowiska związane z wodą przy Bobrze i mniejszych ciekach wodnych oraz stawach. Na polach i łąkach szczególnie korzystne warunki znajdują gryznie (polnik i mysz polna). Wśród dużych ssaków łownych i drapieżników występują chronione gatunki m.in. wiewiórka pospolita, popielica, wydra, gronostaj, łasica łąska. Są to gatunki o specyficznych wymaganiach ekologicznych, prowadzące nadrzewny, skryty i nocny tryb życia.

Stosunkowo bogato reprezentowane są ptaki, wśród których spotyka się: bociany, łabędzie, rybitwy, myszołowy, kanie, jastrzębie, bażanty i kuropatwy, a także wiele gatunków ptaków śpiewających jak sroka, sówka, gil, skowronek, sikorka, kruk i inne.

Na terenie parku stwierdzono występowanie 110 gatunków ptaków, w tym gatunkiem z Polskiej Czerwonej Księgi jest puchacz. Wśród ptaków zagrożonych stwierdzono 6 gatunków: nurogęś, przepiórkę, derkacza, samotnika, brodzieca piskliwego oraz srokosza.

Prowadzone obserwacje w parku jak również na terenach do niego przyległych pozwalają stwierdzić, że liczną i zróżnicowaną gatunkowo grupę stanowią nietoperze. Jednym z niewielu znanych dotąd stanowisk nietoperzy w parku, a zarazem niezwykle cennym, jest kolonia rozrodcza nocka dużego na strychu kościoła św. Mikołaja we Wleniu. Stanowiska letnie nietoperzy występują również na strychach kościołów w Siedlęcinie oraz w Strzyżowcu.

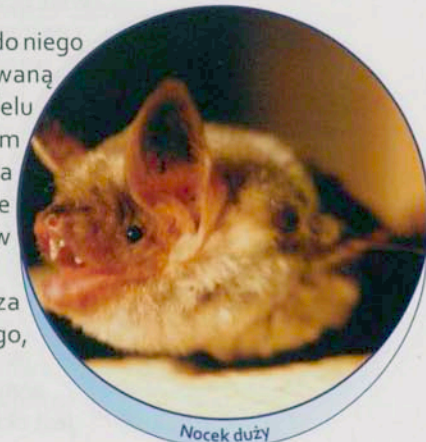
Stwierdzone dotychczas bogactwo fauny potwierdza celowość utworzenia na tym obszarze parku krajobrazowego, a nawet stwarza podstawy do poszerzenia jego granic.

Żaba trawna

Popielica

Nocek duży

Rzeka Bóbr

Obszar Parku Krajobrazowego Doliny Bobru nie posiada wyczerpujących opracowań, które pozwoliłyby na pełną charakterystykę flory tego terenu. Najwięcej informacji o występowaniu interesujących gatunków roślin z obszaru parku i otuliny znaleźć można w syntetycznych opracowaniach flory Śląska i innych prac regionalnych. Pierwsze powojenne informacje o występowaniu roślin na obszarze parku i otuliny przyniosły szeroko zakrojone badania nad florą Śląska prowadzone pod kierunkiem prof. Mądalskiego, publikowane w szeregu artykułach głównie na łamach Zeszytów Przyrodniczych Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Liczne stanowiska drzew i krzewów z obszaru parku i otuliny oraz weryfikację stanowisk historycznych zawiera obszerna monografia drzew i krzewów Sudetów Zachodnich Boratyńskiego (1991). Pełne listy florystyczne zawierają opracowania rezerwatów przyrody: Góra Zamkowa koło Wlenia (Kwiatkowski 1994) oraz projektowanego rezerwatu „Skałki Lwóweckie” (Migoń i Weretelnik 1990), gdzie zawarte są informacje o występowaniu roślin rzadkich i chronionych.

Wiciokrzew pomorski

Pod względem wartości szaty roślinnej teren parku wyróżnia się w skali całych Sudetów występowaniem zasobnych, silnie zróżnicowanych i wzajemnie przenikających się ekosystemów leśnych, łąkowych i wodnych. Drzewostany w lasach są dobrze zachowane i w wielu partiach mają charakter zbliżony do naturalnego, co w sytuacji znacznego zagrożenia lasów sudeckich jest szczególną wartością. Są to głównie bory mieszane, lasy mieszane (świeże, wilgotne, wyżynne i górskie), olsy oraz lasy łąkowe. Do gatunków występujących powszechnie w lasach parku należą: świerk pospolity, sosna zwyczajna, dąb szypułkowy i bezszypułkowy, buk zwyczajny, a domieszki stanowią jawory, klony, graby, lipy, modrzewie, brzozy, jodły. Na terenie parku i jego strefy ochronnej stwierdzono występowanie wielu gatunków roślin chronionych będących atrakcją przyrodniczą m. in. lilii złotogłów, w drzewostanie rzadkiego cisa i jarząbu brekini, a w podszycie bluszczu pospolitego, wawrzynka wilczytka, wiciokrzewu pomorskiego.

Murawa kserotemiczna

Teren doliny Bobru poniżej zapory w Pilchowicach zajmują żyzne łąki i pastwiska, a na zboczach doliny rzeki, na nasłonecznionych stokach wzgórz i na skałkach wykształciły się cenne murawy suchociępielubne (kserotermiczne) oraz naskalne. Na florę naczyniową parku składa się około 800 gatunków roślin. Aktualnie na terenie parku rośnie 25 gatunków roślin objętych ochroną całkowitą oraz 8 gatunków objętych ochroną częściową.

Za gatunki specjalnej troski uznane są wszystkie rośliny objęte ochroną prawną oraz rośliny zagrożone w kraju, wpisane na „Czerwoną listę roślin zagrożonych i wymierających w Polsce”. Ponadto uwzględniono niektóre gatunki rzadkie w regionie oraz na terenie samego parku i otuliny. Wśród wytypowanych gatunków specjalnej troski 27 gatunków objętych jest ochroną całkowitą oraz 7 gatunków ochroną częściową. Spośród

roślin chronionych gnieźnik leśny (*Neottia nidus avis*), kruszczyk błotny (*Epipactis palustris*) i zimowit jesienny (*Colchicum autumnale*) należą do roślin zagrożonych wyginięciem w PKDB.

Do największych osobliwości w tej grupie należą: irga czarna (*Cotoneaster Niger*), turzyca zwisła (*Carex pendula*) oraz ciemiernik zielony (*Helleborus viride*). Łączna lista roślin specjalnej troski obejmuje 60 gatunków.

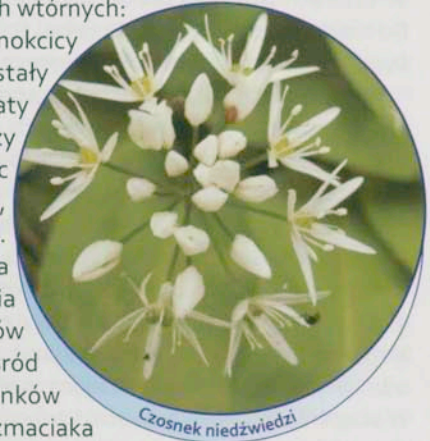
Stosunkowo dobrze poznane są drzewa i krzewy. Boratyński (1991) podał dla tego obszaru 75 gatunków drzew, krzewów i krzewinek, bez gatunków jeżyn. Oprócz gatunków szeroko rozpowszechnionych w regionie autor podał stanowiska gatunków rzadkich jak m.in. jemięć jodłowa, berberys zwyczajny czy róża jabłkowa.

Do najciekawszych ekosystemów nieleśnych można zaliczyć zbiorowiska: naskalne, źródłiskowe i torfowiskowe. Zbiorowiska naskalne zajmują niewielkie powierzchnie rozproszone na terenie całego parku, przy czym częściej spotkać je można na skałach w dolinie Bobru w południowej części parku oraz na siedliskach wtórnych: mury, mosty czy ruiny zamków. Fragmenty z udziałem zanokcicy północnej (*Asplenium septentrionale*) stwierdzone zostały w rejonie „Piaskowcowych Porwaków” koło Łupek, a płyty zanokcicy skalnej (*Asplenium septentrionale*) na murach przy torach kolejowych na północ od Wlenia. Zespół niskich zanokcic rozwija się w szczelinach murów spojonych zaprawą wapienną, które spotkać można m.in. na murach kościoła we Wleniu. Zespół z dominacją paprotki zwyczajnej rozwija się na ocienionych skałach nad Bobrem, zwłaszcza na odcinku Jelenia Góra - Pilchowice. Rośliny zarodnikowe należą do organizmów słabo i nierównomiernie poznanych na terenie parku. Spośród grzybów, stwierdzono występowanie tylko dwóch gatunków objętych ochroną całkowitą: sromotnika bezwstydnego oraz szmaciaka gałęzistego oraz grzyby rozpowszechnione na terenie całego kraju.

Na szczególną uwagę zasługują zespoły roślinności na terenie rezerwatu leśnego "Góra Zamkowa" koło Wlenia. Rezerwat położony jest na wzgórzu w południowo-wschodniej części miasta Wleń, na szczycie którego znajdują się ruiny średniowiecznego zamku z dobrze zachowaną wieżą. Niemal całą powierzchnię rezerwatu zajmują dobrze zachowane zbiorowiska leśne: głównie fragmenty grądów zboczowych, porastających strome stoki zbudowane ze skał pochodzenia wulkanicznego, w mniejszym stopniu fragmenty kwaśnych buczyn i kultur świerkowych. Szczególną cechą wielogatunkowego i bujnego runa grądów w rezerwacie jest obfite występowanie czosnku niedźwiedziego. Flora rezerwatu liczy 208 gatunków roślin naczyniowych. Rośliny chronione reprezentowane są przez osiem gatunków, w tym trzy gatunki objęte ochroną całkowitą i pięć gatunków objętych ochroną częściową. Na terenie gminy Wleń znajdują się dwa pomniki przyrody ożywionej: cis pospolity w Bystrzycy (nr rejestru 248) i leszczyna pospolita w Kleczy (nr rejestru 299).

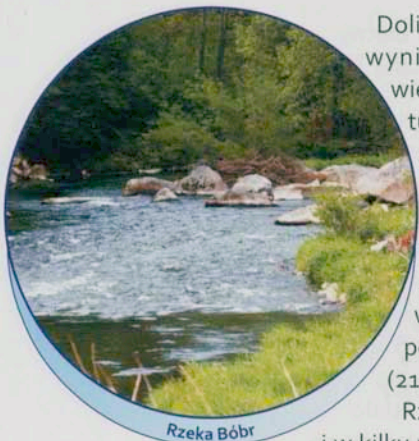
Turzyca zwisła

Czosnek niedźwiedzi

Zanokcica północna

Rzeka Bóbr

Dolina Bobru i tereny przyległe mają zróżnicowaną rzeźbę wynikającą ze złożonej budowy geologicznej. W wyniku wielokrotnego wypiętrzania i fałdowania górotworu, występują tutaj zarówno formy wierzchowinowe, jak i dolinne: grzbiety, szczyty, doliny i terasy. Charakterystyczne jest występowanie dużej ilości głębokich rozcięć dolinnych, którym towarzyszą częste doliny wciosowe, jary, strome stoki. Wąskie i głębokie fragmenty doliny oddzielone są od siebie odcinkami szerokimi, przypominającymi kotliny. Najwyższe wzniesienia występują w południowej części parku - Siedlęcinka 495 m. Najniżej zaś, na północy, położone jest koryto Bobru opodal Lwówka Śląskiego. (210 m).

Rzeka Bóbr ma na obszarze parku bardzo urozmaicony przebieg i w kilku rejonach tworzy malownicze przełomy, podkreślające głębokie zróżnicowanie krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej, Gór Kaczawskich, Pogórza: Izerskiego i Kaczawskiego. Jest ona jednocześnie osią hydrograficzną tego terenu i ma charakter rzeki górskiej. W czterech rejonach, na odcinku od Jeleniej Góry do Wlenia, Bóbr tworzy fantastyczne przełomy. Do najciekawszych należy przełom Borowego Jaru i przełom w okolicach Wrzeszczyna, dzięki którym uwidocznione są różnorodne formacje skalne.

Na terenie parku i jego otuliny spotyka się liczne pojedyncze skałki samotne lub grupy skałkowe. Na ogólnie dostępnych mapach turystycznych zaznaczonych jest około 30 obiektów. W rzeczywistości zapewne jest ich więcej i każde szczegółowe spenetrowanie trudniej dostępnego obszaru, leżącego poza głównymi szlakami turystycznymi, przynosi odkrycie nowych skałek. Rozmieszczenie ich jest nierównomierne, przy czym większość z nich grupuje się w obrębie pasm górskich. Występowanie na tym obszarze wielu typów i odmian skał sprawia, że ukształtowane w nich formy skałkowe są szczególnie zróżnicowane petrograficznie. Ich budulcem są skały magmowe głębinowe (granitoidy, diabazy), wylewne (różne odmiany bazaltów i porfiry), osadowe (piaskowce, zlepieńce) oraz różne skały metamorficzne (gnejsy, wapienie, zieleńce, i łupki zieleńcowe, liczne odmiany łupków). Przeważająca większość skałek zbudowana jest z granitognejsów i gnejsów. W obszarze izersko-karkonoskim formy skałkowe są wypreparowane głównie w granicie i skałach do niego podobnych. Drugim ważnym budulcem są gnejsy prekambryjskie. W Kotlinie Jeleniogórskiej skałki stanowią fragmenty starszej powierzchni paleogeńskiej, ukazującej się spod płaskiej i monotonnej pokrywy późniejszych osadów na wysokości 400-650 m n.p.m. W górach i na Pogórzu Kaczawskim formy skałkowe spotykamy na różnych partiach zboczy i na wierzchowinach. Urozmaicona budowa geologiczna znajduje swe odbicie w różnych formach morfologicznych szczytów i wzniesień.

Osobliwością parku i otuliny są liczne, interesujące obiekty przyrody nieożywionej np. ciekawe skały i odślonięcia geologiczne w postaci ścian skalnych oraz powstałe na terenach starych kamieniołomów.

Bardzo cennym zespołem skałek są tzw. „Lwóweckie Skały” w Lwówku Śląskim tworzące ciekawe formy skalne, będące malowniczym labiryntem wypreparowanych piaskowcowych form skalnych z urwiskami dochodzącymi do wysokości 30 m, zwane również „Szwajcarią Lwówecką”.

Szwajcarią Lwówecka

Park Krajobrazowy Doliny Bobru - to wiele miejsc działalności człowieka, pochodzących z wczesnych okresów historycznych świadczących o bogatej przeszłości tego terenu. Spotykamy tu ślady obecności człowieka od epoki kamienia aż do średniowiecza. Obszar parku od średniowiecza należał do księstwa świdnicko-jaworskiego. Najstarsze zapiski kronikarskie odnoszą się do trzech miast: Jeleniej Góry, Wlenia i Lwówka Śląskiego.

Małe miasteczko Wleń znajduje się w centrum parku, a na jego granicy położone są zabytkowe układy urbanistyczne Jeleniej Góry i Lwówka Śląskiego, w których zachowało się wiele świadectw artystycznego i kulturowego dziedzictwa. Wszystkie te trzy miejscowości łączy średniowieczny rodowód. W północnej części Jeleniej Góry położone jest Wzgórze Krzywoustego, na którym według zapisków kronikarskich znajduje się grodzisko pochodzące z XI w. W Jeleniej Górze mury obronne zachowały się w stanie szczątkowym, natomiast czytelny jest historyczny układ ulic.

Wieża Krzywoustego w Jeleniej Górze

Na terenie Wlenia na Wzgórzu Zamkowym Bolesław Krzywousty utworzył na przełomie X i XI w. jedną z najstarszych kasztelanii na Śląsku (ruiny zamku wraz z kompleksem architektoniczno-przyrodniczym zwanym Wleńskim Gródkiem. W jego skład wchodzi zespół pałacowo-parkowy i kościół pod wezwaniem Św. Jadwigi z XIII wieku). Średniowiecznym pochodzeniem charakteryzuje się również większość osad wiejskich o przeważnie łańcuchowym układzie przestrzennym. Na uwagę zasługują licznie występujące zabytki architektury z wieloma pałacami i unikalną w skali krajowej Książęcą Wieżą Mieszkalną w Siedlęcinie ze średniowiecznymi freskami o tematyce świeckiej.

Jedynym przykładem budownictwa epoki romańskiej jest zachodnia elewacja kościoła parafialnego we Lwówku Śląskim.

Z okresu renesansu pochodzą założenia dworskie w Maciejowcu, Płakowicach i Dębowym Gaju, a relikty renesansowe zachowały się w pałacach w Nieleśnie, Czernicy i Wleniu (przebudowane w XVIII i XIX wieku). Barok reprezentują świątynie poewangelickie w Siedlęcinie i Marczowie oraz w Pławnej i Bystrzycy. Rezydencjonalne budownictwo świeckie to pałace: na Wleńskim Gródku i w Przeździeczie oraz nieliczne mieszczkańskie kamieniczki we Wleniu. Z okresu klasycyzmu i późniejszego okresu na uwagę zasługuje pałac w Maciejowcu oraz ratusz we Wleniu.

W parku i otulinie zachowały się również pozostałości osad i cmentarzyk łuzyckich w rejonie Dębowego Gaju, Mojesza, Pieszkowa, Płakowic, Pławnej i Wlenia, miejsca kultowe w rejonie Płakowic oraz ślady eksploatacji złota (rejon Płakowic, Kleczy i Łupków) i osadnictwa górniczego (Dworek, Płakowice, Mojesz i Sobota). Ogółem w rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków ujętych jest 46 obiektów zabytkowych (35 - w parku, 11 - w otulinie).

Góra Zamkowa we Wleniu

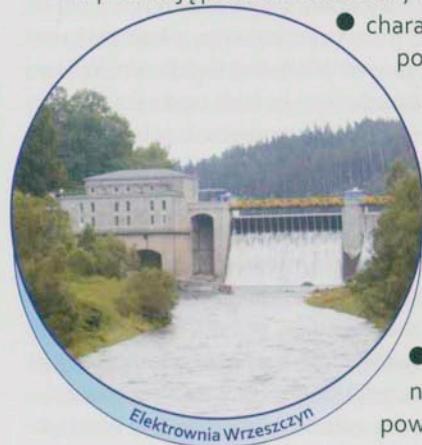

Grabowiec w Maciejowcu

W Parku Krajobrazowym Doliny Bobru i otulinie istnieją wiele elementów o wysokich walorach historyczno-kulturowych predysponujących te obszary do rangi terenów o szczególnych wartościach dla dziedzictwa kulturowego. Sztuka tego regionu chociaż nosi cechy charakterystyczne dla całego Dolnego Śląska, nie mniej jednak posiada swoją odrębną specyfikę. O bogatym osadnictwie rejonu parku i otuliny świadczą rozpoznane tu stanowiska archeologiczne. Są to obszary o wyjątkowo bogatych walorach kulturowych:

- Jelenia Góra, Wleń i Lwówek Śląski posiadają średniowieczne rodowody
- w dolinie Bobru występuje budownictwo rezydencjonalne
- zachowało się wiele śladów działalności człowieka pochodzących od epoki kamiennej do średniowiecza: ślady po starych osadach i grodziskach (Golejów, Marczów), cmentarze oraz takie obiekty jak: szyby i sztolnie związane z poszukiwaniem i eksploatacją piasków złotonośnych (Dworek, Pławna, Mojesz, Płakowice, Sobota)

- charakterystyczne dla krajobrazu kulturowego są kamienne krzyże pokutne pochodzące głównie z XIV-XVI wieku, stawiane przez przestępcę na miejscu zbrodni, będące osobliwymi pomnikami średniowiecznego prawa (Czernica, Klecza, Pławna, Nielestno, Strzyżowiec, Wleń)
- znaczące są ślady osad i cmentarzy związanych z kulturą łużycką (Dębowy Gaj, Jelenia Góra, Lwówek Śląski, Mojesz, Pieszków, Wleń)
- wczesnośredniowieczne grodziska w Marczowie, Wleniu i Jeleniej Górze
- niezwykle cenne są inżynierskie obiekty wodne wybudowane na Bobrze w początkach XX w. służące ochronie przeciwpowodziowej oraz celom energetycznym. Są to zapory: w Siedlęcinie (1924/25; Jezioro Modre), we Wrzeszczynie (1926/27; Jezioro Wrzeszczyńskie) i najstarsza, olbrzymia zapora w Pilchowicach (1903/12; Jezioro Pilchowickie) oraz elektrownie wodne - licząc kolejno od Jeleniej Góry: Bobrowice III i IV Bobrowice I, Bobrowice II, Wrzeszczyn, Pilchowice I i Pilchowice II

- z Bobrem wiąże się wybudowanie paru mostów kolejowych i drogowych oraz kilku młynów. U uruchomienie w dolinie Bobru, niezwykle atrakcyjnej linii kolejowej z Jeleniej Góry do Lwówka Śląskiego (28 września 1909 r.) związane było z wydrążeniem - na tak krótkim odcinku - 3 tuneli: pod górą Czyżyk (dł. 187 m; 1907 r.), między stacjami Pilchowice i Nielestno (dł. 154 m; 1909 r.) oraz między stacjami Nielestno i Wleń (dł. 320 m.; 1909 r.). Dziś wszystkie te obiekty są wyjątkowymi zabytkami „otwartego” muzeum techniki.

Park Krajobrazowy Doliny Bobru, oprócz ochrony całości przyrody, pełni istotną funkcję w udostępnianiu walorów turystyczno-rekreacyjnych dla głównych aglomeracji miejskich zachodniej Polski, a także naszych sąsiadów wschodnich Niemiec i Czech.

Z krajoznawczego punktu widzenia teren parku i otuliny stanowi niezwykle interesujący obszar, który uzupełnia sieć trzech dobrze oznakowanych i znanych szlaków turystycznych. Są nimi szlaki: żółty, niebieski-Międzynarodowy Szlak E3 i zielony-Szlak Zamków Piastowskich. Łączna ich długość wynosi około 100km. Istniejące tutaj warunki sprzyjają urozmaiconym formom aktywnej rekreacji, od wędrownego turystyki kwalifikowanej (pieszej, rowerowej, kajakowej) do tzw. turystyki młodzieżowej i rodzinnej. Tereny parku nadają się również do uprawiania turystyki konnej, sportów wodnych oraz wędkarstwa.

Park Krajobrazowy Doliny Bobru ze względu na swoje położenie i liczne procesy metamorficzne przebiegające na tym obszarze wyróżnia się malowniczością oraz różnorodnością krajobrazu. Naturalnie ukształtowana dolina Bobru, poddana znacznym przekształceniom w związku z budową systemu zbiorników przeciwpowodziowych i energetycznych oraz pracami regulacyjnymi, nie została pozbawiona naturalnych walorów krajobrazowych. Budowle hydrotechniczne zostały znakomicie, harmonijnie wkomponowane w krajobraz, tworząc atrakcyjne tereny rekreacyjne. Jezioro Pilchowickie (240 ha) jest największym tego typu zbiornikiem w Sudetach i drugim co do wielkości w Polsce.

Rzeka Bóbr

Charakterystycznym elementem krajobrazu parku są również samotne skałki i odstąpienia geologiczne w postaci ścian skalnych. Wiele wzniesień w obrębie parku to wspaniałe punkty widokowe. Można z nich sięgnąć wzrokiem aż po Karkonosze i Góry Izerskie na południu, czy po stożki wulkaniczne Pogórza Kaczawskiego na wschodzie (widok ze Wzgórza Krzywoustego).

Swoje piętno na krajobrazie doliny Bobru wywarł także człowiek. W średniowieczu właśnie doliną Bobru ze Lwówka Śląskiego i kasztelanii we Wleniu postępowała penetracja górnicza i osadnicza Karkonoszy i Gór Izerskich.

Większość osad wiejskich położonych w parku i otulinie zlokalizowana jest przy dawnych traktach handlowych, przeważnie w dolinach potoków.

Wyróżniającą cechą krajobrazu wiejskiego jest drewniane budownictwo szachulcowe z bogatym wystrojem elewacji i detalami. Zazwyczaj w centrum osad wiejskich zlokalizowane są jeden lub dwa kościoły - katolicki i poewangelicki. Teren parku nie jest pozbawiony również budownictwa rezydencjonalnego, otoczonego krajobrazowymi założeniami parkowymi.

Park jest tradycyjnym miejscem wypoczynku przede wszystkim dla mieszkańców Jeleniej Góry. Najczęściej odwiedzane rejony to Borowy Jar nad Jeziorem Modrym, okolice Jeziora Pilchowickiego i „Lwóweckie Skały”.

Panorama z baszty Zamku Wleńskiego na Górze Zamkowej we Wleniu - na wzgórzu bazaltowym (360 m n.p.m.), nad Bobrem znajdują się duże ruiny zamku stojące w pięknym, choć zaniedbanym parku francuskim ozdobionym rzeźbami i bramkami. Rosną w nim tulipanowce oraz, z ciekawszych roślin, czosnek niedźwiedzi i lilia złotogłów. W zamku górnym zachował się kamienny stołb (piękne są stąd widoki na dolinę Bobru, Karkonosze, Rudawy Janowickie z Sokolimi Górami, pogórze Izerskie i Kaczawskie z Ostrzycą i Grodźcem), resztki budynków zamku średniego, mury kurtynowe i brama wejściowa zamku dolnego. Obecnie kamienne pozostałości zamku górnego i dolnego wraz z cylindryczną wieżyczką stanowią romantyczny zakątek w sercu zabytkowego parku z cennym drzewostanem. Cała góra jest miejscem z "klimatem". Spacerując po niej człowiek zapomina o codzienności. Traci poczucie czasu. Problemy i troski zastępują marzenia. Widok z wieży jest fascynujący. Obecnie na zamku trwają prace rekonstrukcyjne i zabezpieczające w związku z czym zamek jest zamknięty dla zwiedzających.

Panorama z Góry Zamkowej

Panorama z Zapory Pilchowickiej - spoglądając ze środka zapory w kierunku jeziora, rozpościera się przepiękny widok na Jezioro Pilchowickie. Po lewej zaś stronie (na prawym brzegu rzeki) w pobliżu zapory znajduje się niewielki budynek, w którym mieszczą się siłownie zamykające bocznikujący tunel wodny. Dalej, pod górą Czyżyk (425 m n.p.m.), najdalej na zachód wysuniętym fragmentem Gór Kaczawskich, istnieje niewidoczny tunel kolejowy o długości 187 m, stacja kolejowa Pilchowice Zapora i most kolejowy, będące szczytem techniki minionej epoki (1905-1907). Zapora Pilchowicka leży w przełomie Grzbietu Zachodniego Gór Kaczawskich między wzniesieniem Czyżyk i Małgorzatka.

Panorama Jeziora Pilchowickiego

Panorama ze Wzgórza Krzywoustego - z wieży widokowej „Grzybek”, stojącej na Wzgórzu im. Bolesława Krzywoustego (375 m n.p.m.) ukazuje się wspaniały widok na miasto Jelenia Góra, całą Kotlinę Jeleniogórską oraz Karkonosze. Miejsce to jest jedną z atrakcji turystycznych Jeleniej Góry przyciągającą spacerowiczów i turystów.

Panorama ze Wzgórza Krzywoustego

Teren Parku Krajobrazowego Doliny Bobru jest obszarem o interesującym ukształtowaniu powierzchni, ciekawych formach krajobrazu, cennych terenach łąkowych i leśnych, rzadkich i chronionych gatunkach roślin, zwierząt i grzybów. Szczególnie bardzo bogaty jest świat flory i fauny związany z starorzeczami, jeziorami utworzonymi na rzece Bóbr oraz terenami podmokłymi. Z tego powodu predysponowany jest do rozwijania świadomości ekologicznej oraz prowadzenia edukacji z zakresu ochrony przyrody oraz konieczności jego zachowania dla następnych pokoleń. W naszych działaniach zwracamy szczególną uwagę na kształtowanie nawyków dbałości i troski oraz odpowiedzialności za przyrodę. Przedstawiamy przykłady pozytywnej i negatywnej działalności człowieka na terenach chronionych i uświadamiamy jakie mogą wynikać zagrożenia i konsekwencje ze złego i bezzwrotnego działania na rzecz przyrody. Naszym zamierzeniem jest stałe poszerzanie i uzupełnianie wiedzy szkolnej poprzez zajęcia w terenie oraz popularyzację ochrony przyrody.

W edukacji ekologicznej prowadzonej przez Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych Oddział Jelenia Góra ważnym elementem jest nie tylko zwrócenie uwagi na niebezpieczeństwa związane z zanieczyszczeniem i degradacją środowiska, ale przede wszystkim rozbudzenie radości i podziwu dla ciągle jeszcze obecnego piękna i różnorodności naszego otoczenia, rozbudzenie szacunku dla wszystkich istot, gotowości aktywnego działania na rzecz ochrony środowiska. Chodzi nam o zbudowanie więzi między człowiekiem a naturą, gdyż tylko w ten sposób można wychować pokolenie wrażliwe i zaangażowane w ochronę przyrody. Aby żyć w harmonii z naturą, należy ją poznać i jej doświadczyć. Prowadzone przez nas działania to szeroko pojęta działalność informacyjno-edukacyjna realizowana poprzez:

- zajęcia przyrodnicze w Ośrodku Edukacji Ekologicznej w DZPK Oddział Jelenia Góra
- zajęcia warsztatowe w Ogrodzie Dydaktycznym przy siedzibie DZPK Oddział Jelenia Góra
- zajęcia terenowe na obszarze Parku Krajobrazowego Doliny Bobru i Rudawskiego Parku Krajobrazowego
- konkursy przyrodnicze
- akcje i imprezy informacyjno-promocyjne
- projekty edukacyjne
- liczne przygotowywane i wydawane materiały informacyjne i promocyjne
- seminaria i konferencje specjalistyczne
- zajęcia wyjazdowe jedno- i dwudniowe do Centrum Edukacji Ekologicznej i Krajoznawstwa „Salamandra” w Myśliborzu

Oferta edukacyjna Dolnośląskiego Zespołu Parków Krajobrazowych Oddział Jelenia Góra skierowana jest zarówno dla dzieci, jak i dorosłych. Odbiorcami naszych działań są przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazjalne, uczelnie, instytucje samorządowe, jednostki oświatowe, organizacje pozarządowe. Zajęcia prowadzone są przez wykwalifikowaną kadrę specjalistów. Wyrażamy nadzieję, że uczestnicy naszych działań edukacyjnych nauczą się patrzeć na świat z innego, bliższego przyrodzie punktu widzenia i na tej podstawie zaczną budować nowy system troski i dbałości o otaczające nas środowisko naturalne.

Działania edukacyjne Dolnośląskiego Zespołu Parków Krajobrazowych

- kształtowanie świadomości ekologicznej u dzieci, młodzieży i dorosłych
- dostarczanie i wzbogacanie wiadomości o środowisku naturalnym
- promowanie walorów przyrodniczych, historycznych i kulturowych Dolnego Śląska
- pogłębianie wiedzy na temat zagrożeń ekologicznych i kształtowanie postaw
- świadomego im przeciwdziałania
- rozwijanie zainteresowań naukowych i badawczych jako formy samodzielnego zdobywania wiedzy

rozpoznawanie tropów

Prace rysunkowe

obserwacje owadów

Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych
Oddział Jelenia Góra
ul. Kamiennogórska 2, 58-570 Jelenia Góra
tel./fax (75) 75 53 735, e-mail: jgora@dzpk.pl
www.dzpk.pl

Opracowanie 2011: DZPK Oddział Jelenia Góra
Tekst: Małgorzata Pierożyńska
Zdjęcia: A. Cieplińska, A. Łętkowska, M. Pierożyńska, W. Zawadzki, J. Żoła, Wikipedia
Opracowanie graficzne: A. Cieplińska, W. Zawadzki, J. Żoła